

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

this type of activity. But also exposes setting of this form of education, some psychological features.

Key words: *non-formal education of adults, creation, psychological features.*

УДК 378.14:377(001.6)

**Марія Архипова,
м. Симферополь**

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. У зв'язку з інтелектуальним зростанням соціуму, на фоні інтеграційних процесів у системі освіти в цілому і посилюванням вимог до моделі майбутнього фахівця, що користується попитом на ринку праці, стає актуальною проблема формування всесторонньо розвинутої особистості, що вміє використовувати інформацію: знаходити, аналізувати, синтезувати нову. Як свідчить світова практика, розвиток економіки безпосередньо пов'язаний із зростанням науково-технічного потенціалу. За даними сучасних досліджень, науковий потенціал України розподілений за чотирма основними секторами: академічним, галузевим, сектором вищої освіти, що складає 7 % кадрів, і заводським [1, с. 21]. Національна політика у галузі освіти спрямовується на створення умов для розвитку особистості, здатної до професійного удосконалення і навчання впродовж усього життя, що уможлиблюється шляхом дотримання принципу науковості у навчанні. Законом України “Про освіту” науково-дослідна робота визначена як невід’ємна складова підготовки фахівців. Водночас домінуючі тенденції розвитку освіти зумовлюють перехід від репродуктивних методів навчання до продуктивних через активізацію творчої мотивації і пізнавальної самостійності до розвитку творчих, наукових здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо дослідницької діяльності розглянуто у працях вітчизняних учених – А.Т. Ашерова, С.У. Гончаренка, М.О. Князян, В.В. Кульшової, Н.Г. Ничкало, П.М. Олійник, К.К. Потапенко. О.В. Рогозіної,

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

В.К. Сидоренко, М.М. Солдатенко, Е.С. Спіцина, Д.М. Стеченко, Л.Ю. Султанової, М.І. Солов'я, В.К. Федорченко, О.С. Чмир, зарубіжний досвід представлено працями Р. Атаханова, Ю.К. Бабанського, В.І. Журавлева, В.І. Загв'язинського, С.А. Пиявського, Л.І. Образцова та ін.

Сучасні дослідження виявили зниження суспільної активності молоді, що навчається. За даними всеросійського соціологічного дослідження, понад 70% російських респондентів заперечують будь-яку участь у громадській діяльності (політичній, економічній, культурній) [2, с. 17]. Тобто виникає потреба у формуванні впевненості студентів у своїх силах щодо навчальної і професійної самореалізації. Сьогодні у суспільстві цінується вміння раціонально планувати свою діяльність, нестандартно мислити, генерувати творчі ідеї для отримання принципово нового рішення. Іншими словами, майбутньому спеціалісту необхідне володіння методами творчого пошуку і наукових досліджень.

Посилення ролі освіти у сучасних трансформаціях суспільства призвело до витіснення концепції “Освіта на все життя” концепцією “Освіта впродовж життя”, яка стала основою для програми ЮНЕСКО “Освіта для ХХІ ст.”. Тобто в сьогоденній філософії освіти система освіти переорієнтується у напрямку самоосвіти. Проте недостатньо висвітлена проблема дослідницької компетентності інженерів-педагогів.

Постановка завдання. Мета публікації – на основі теоретичного аналізу праць, присвячених науково-дослідницькій діяльності студентів у ВНЗ, дати тлумачення дослідницькій діяльності майбутніх інженерів-педагогів; визначити залежність розвитку наукових здібностей від стану сформованості дослідницької діяльності.

З метою „наближення” до сутності визначення дослідницької діяльності майбутніх інженерів-педагогів вважаємо доцільним розглянути трактування навчально-дослідницької і науково-дослідницької діяльності, звернутися до психолого-педагогічної категорії “діяльності” взагалі, звернутися до змісту діяльності інженера-педагога.

Окремі науковці розрізняють науково-дослідницьку і навчально-дослідницьку роботу студентів із урахуванням

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

„включення” до навчального плану відповідно до етапів підготовки спеціалістів до творчості. А.Т. Ашеров виокремлює наукову й дослідницьку (науково-дослідницьку) діяльність. Перша спрямована на отримання і використання нових знань, друга передбачає отримання наукового результату [3, с. 21-23]. Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” наукова робота – дослідження з метою одержання наукового результату. Тобто переслідуються тотожність понять наукової і дослідницької діяльності. За цим законом науковий результат – нове знання, одержане у процесі фундаментальних або прикладних досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо [4, с. 3].

С.У. Гончаренко, П.М. Олійник розрізняють два напрями науково-дослідницької діяльності студентів: навчання елементів дослідницької діяльності і виконання наукових досліджень під керівництвом професорів, викладачів [5, с. 293]. О.В. Єгорова зазначає, що самостійне творче дослідження теми – це науково-дослідницька робота, а знайомство з технікою творчості, з технікою експерименту, науковою літературою – навчально-дослідницька робота [6]. За С.А. Пиявським, дослідницька робота являє собою автономний цілісний продукт наукової діяльності [7, с. 12]. Учений зазначає, що на відміну від науково-дослідницької діяльності, завдання навчально-дослідницької діяльності позбавлені наукової значущості і новизни. Тобто, погоджуючись з авторами ми будемо відокремлювати в структурі дослідницької (наукової) діяльності два рівні: навчально-дослідницьку і науково-дослідницьку діяльність. Спільним в них є те, що вони відносяться до єдиного рівня пізнавальної діяльності.

Найбільш продуктивним підходом до організації пізнавальної діяльності є особисто-орієнтований підхід, основоположники якого Б.Г. Ананьїв, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубинштейн. Трактуювання поняття “діяльність” ґрунтується на теорії діяльності О.М. Леонтьєва, відповідно до якого діяльність визначає сутність активності людини і відповідає певним потребам людини [8]. За визначенням

Буланової-Топоркової діяльність – це система дій, об'єднаних в єдине ціле провідним мотивом [9, с. 423]. У педагогічному словнику Г.М. Коджаспирової діяльність тлумачиться як форма психічної активності особистості, що спрямована на пізнання і перетворення світу і самої людини [10, с. 37]. С.У. Гончаренко поняття діяльності трактує як “спосіб буття людини в світі, здатність вносити в дійсність зміни” [11, с. 98].

Акцентуємо увагу на тому, що Н.В Кузьміна розрізняє п'ять рівнів продуктивності пізнавальної діяльності: репродуктивний, адаптивний, локально моделюючий, системно моделюючий і творчий [12, с. 37]. Саме творчий рівень передбачає самостійну побудову єдиної системи знань і умінь. Якщо звертатися до психологічних основ дослідницької діяльності, В.А. Роменець підкреслює залежність істинно наукового дослідження від розвитку творчої уяви, яка дає можливість науковцю побачити явища світу у принципово нових зв'язках [13, с. 130]. Французький дослідник Ж.Ефель тлумачить творчість як здібність створювати нові комбінації для рішення складних проблем.

Професійна підготовка інженера-педагога включає дві складові, а саме психолого-педагогічну і технологічну підготовку, тому вона постає як інтегрований процес формування професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей з метою застосування їх у галузі як інженерної, так і педагогічної діяльності, що має результатом професійну компетентність фахівця. Виходячи зі змісту професійної діяльності інженера-педагога можна визначити, що *дослідницька діяльність майбутнього інженера-педагога – це процес планування, організації та здійснення пошуково-перетворюючої діяльності, об'єктом якої виступають психолого-педагогічна і галузева складові інженерно-педагогічної діяльності*. Відповідно до цього дослідницька діяльність інженера-педагога потребує від майбутнього фахівця озброєння методами психолого-педагогічних і науково-технічних досліджень, що потребує суттєвої фундаментальної і гуманітарної підготовки. Обсяг інформаційної потреби особистості залежить від галузі знань, від потреби в суміжній і галузевій інформації, від темпів старіння інформації. Фахівцеві з кваліфікацією інженера-педагога, як професіоналові на стику професій, необхідно володіти як

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

профільними технічними знаннями, так і бути в курсі виникнення сучасних педагогічних методик і технологій, володіти методологією творчого пошуку, психолого-педагогічних і конструкторсько-технологічних досліджень.

Основними характеристиками діяльності є її предметність, соціальна загально-історична природа, опосередкованість, цілеспрямованість і продуктивність [9, с. 423]. *Предмет дослідницької діяльності* майбутнього інженера-педагога – визначається сферою дослідницького пошуку, тобто це може бути сфера інженерної діяльності і сфера психолого-педагогічної діяльності. *Соціальна загально-історична природа* дослідницької діяльності представлена її методологією, тобто сукупністю прийомів, операцій, методів дослідження. *Опосередкованість дослідницької діяльності* виражена індивідуальними психічними властивостями особистості, чуттєвими характеристиками відчуття, сприйняття, уявлення суб'єкта дослідження. *Цілеспрямованість* передбачає визначення призначення дослідження і проекту дослідницької діяльності [14, с. 22]. *Продуктивність дослідницької діяльності* передбачає отримання корисних для діяльності людини наукових результатів.

Психологія заперечує тотожність знань умінь і навичок, однак визначає їх єдність у послідовній наступності. Неможливо не відмітити взаємозалежність здібностей і діяльності. “Здібності виявляються лише в діяльності, яка не може здійснюватися без наявності цих здібностей”. Від наявності здібностей залежить успішність придбання знань, умінь та навичок, і в динаміці придбання цих знань, умінь і навичок виявляються і розвиваються здібності [9, с. 142]. Здібності пов'язані з загальною спрямованістю особистості, тобто зі стійкістю схильності людини до тієї чи іншої діяльності. Рівень і ступінь розвитку здібностей виражають поняття таланту і геніальності [10, с. 141].

Спираючись на визначення педагогічних здібностей, що дається в „Українському педагогічному словнику” [5, с. 135], *наукові здібності* можна тлумачити як *сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, які сприяють успішності* (тобто стають необхідними умовами щодо здійснення) *науково-дослідницької діяльності*. Вони безпосередньо

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

виявляються у процесі дослідницької діяльності, а само у динаміці придбання знань, умінь та навичок дослідної роботи.

Аналіз діяльності вищих вітчизняних навчальних закладів дозволив Є.С. Спіцину виділити такі принципи організації науково-дослідницької роботи студентів (НДРС) [15, с 5-6]:

- ✓ неперервність залучення студентів до дослідницької діяльності (з першого по останній курси);
- ✓ система НДРС має включати обов'язкову і науково-дослідну роботу в поза навчальний час;
- ✓ тісний зв'язок тематики наукових досліджень з науковою тематикою кафедр, викладачів і наукових співробітників ВНЗ;
- ✓ комплексний характер планування НДРС, що передбачає залучення всіх кафедр, наукових підрозділів вищого навчального закладу;
- ✓ сприяння розвитку обдарованої студентської молоді;
- ✓ система стимулювання студентів та викладачів, які беруть активну участь у проведенні НДРС.

Висновки. Дослідницька діяльність інженера-педагога – інтегрована категорія, що об'єднує конструкторсько-технологічний і психолого-педагогічний предмет дослідження. Саме цим дослідницька діяльність майбутніх інженерів-педагогів відрізняється від дослідницької діяльності студентів іншого профілю. Наукові здібності особистості майбутнього інженера-педагога зумовлені дослідницькою діяльністю, і знаходяться з нею в діалектичній взаємозалежності.

Подальші дослідження планується провести у напрямі аналізу сучасних концепцій розвитку талановитої молоді.

Література

1. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 317 с.
2. Смирнов И.П. Современный учащийся НПО. Всероссийское социологическое исследование / И.П. Смирнов, Е.В. Ткаченко. – М.: АПО, 2002. – 215 с.

3. Ашеров А.Т. Подготовка экспертизы и защита диссертаций: учеб. пособ. / А.Т. Ашеров. – Харьков: УИПА, 2002. – 135 с.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від 13.12.1991 №1977-ХІІ [Електронний ресурс]: <http://www.nbuv.gov.ua/law/98_nauk.html>.
5. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. / [С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко та ін.]; за ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К.: Вища шк., 2003 – 323 с.
6. Єгорова О.В. Науково-дослідницька робота студентів у вищих навчальних закладах. // Народна освіта: Науково-методичний електронний педагогічний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07ssizpn.htm>>.
7. Пиявский С.А., Кагерманьян В.С., Маркова И.А. Система поиска, развития, поддержки и профессионально-творческой подготовки одаренной молодежи и закрепления ее в региональной инфраструктуре научно-исследовательской деятельности. – М., 2003. – 60 с. (Содержание, формы и методы обучения в высшей школе: Аналитические обзоры по основным направлениям высшего образования / НИИВО; Вып.9).
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – М: Политиздат, 1975. – 304 с.
9. Педагогика и психология высшей школы: учебн. пособ. – 3-е изд., перераб. и доп. / [Буланова-Топоркова М.В., Духавнева А.В., Столяренко Л.Д. и др.] / под ред. М.В. Булановой-Топорковой. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 512 с. – (Высшее образование).
10. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. завед. / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Академия, 2005. – 2-е изд. –176 с.
11. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К.: Либідь. 1997. – 376 с.
12. Педагогическая психология: конспект лекций / [сост. С.В. Кошелева]. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 94, [2] с.:

ил. – (Университетская библиотека).

13. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посіб. / В.А. Роменець. – 2-ге вид., доп. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
14. Загвязинский В.И. Исследовательская деятельность педагога: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / В.И. Загвязинский. – М.: Академия, 2006. – 176 с. – (Профессионализм педагога).
15. Спіцин Є.С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є.С. Спіцин – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 12 с.

В статье выработан анализ исследовательской деятельности, определена связь исследовательской деятельности с научными способностями, приведено определение исследовательской деятельности будущего инженера-педагога.

Ключевые слова: *исследовательская деятельность, научные способности, инженер-педагог.*

In the article the research activity is analyzed, the relations between research activity and scientific capabilities are determined; the determination of research activity of future engineer-teacher is given.

Key words: *research activity, scientific capabilities, engineer-teacher.*

УДК 37.036:371.2

**Ольга Кутова,
м. Київ**

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ

Тривалий час основні положення вітчизняної психологічної науки базувалися на одному з ідеологічних міфів про ідеальну людину майбутнього і формувалися під впливом цілеспрямованих педагогічних прийомів. При цьому ігнорувалися індивідуальність, неповторність особистості, її внутрішній потенціал самотворення. “Соціально-ціннісні якості і норми поведінки набувають особистісного смислу тоді, коли дитина розуміє їх сутність, коли